ပၢင်ၵုမ်ၸွမ်ႇၽႃႇလိၵ်ႈလူင် ပွၵ်ႈၵမ်းသီႇ ၊ တီႈသၢမ်ႇၸိူဝ်ႉ 2016 ၊ ဝဵင်းတႃႈလီဝ်ႇ

ဝဵင်းဢိုင်ႈတင်းၵႃႇပုမ်ႇၵၢၼ် ဢိုင်ႈၼလႈလိၵ်ႈလူင်ၽိုၼ် ဢိုင်ႈ ၵိုၵ်းၵၢၼ်ၵွင်ႉၵႆႇၵၢၼ်မျႈလိူင်ႉၼွိဝ်?

ထၢႆးထေႃးတိၵ ၶူဝ်းယိုၼ်း (SOAS ထၢၼ်ႉထွမ်လၢၼ်ႇတၢၼ်ႇ)

ပုၵ်ႈယေႃႈ

လွင်ႈဝႃႈၵူၼ်းထၢဝ်းၶူဝ်းတၢႆးမီးပိုၼ်းယိုၼ်းၵိုင်ၶၢႆႇဢၼ်ႉ ၽူႈလိပ်ႈၵျၢၼ်းၽၢႆႇပိုၼ်းၶဝ်တၵ်ႉမ်ႈဝႆႉတင်းဢမ်၊ ၵိင်ၵျွႆးသႃၵ်ႈ ၵဝ်ႇၶွင်မွၼ်သေတၵ်ႉမ်ႈဝႆႉၵျေႃႈမီး၊ ထိူဝ်းၵိင်ၵႃႇပုမ်ႇပိုၼ်းသေတၵ်ႉမ်ႈဝႆႉၵျေႃႈမီးယူႇယဝ်ႉ။ ဢွင်ႈလိၵ်ႈၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျူႉ ၽိုၼ်ဢၼ်ႉ ၶျႈရဝ်းလိပ်ႈၵျၢၼ်းတူလုၺ်းလွင်ႈၵႃႇပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသိၼ်ၵျေႃႇ ၵၢၼ်ပိၼ် ၵႃႇပုမ်ႇၵိုၵ်းပိုၼ်းမိူင်းပၢၼ်ႇထွမ်းဢင်ႇပီႈဢွင်ႉတၢႆးတင်းဢမ်ၵျူႉငိၼ်းၵၢၼ်ဢၼ်ႉၶျႈယဝ်ႉ။ ၵၢၼ်ၵျိတ်းၵျႅႆ ၶျႈရဝ်းသူၼ်ထုံၶူၼ်ႉၶျူႉလွင်ႈၵႃႇပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသိၼ် ၵျေႃႇၼလႈပိုၼ်း မိူင်းပၢၼ်ႇဢၼ်ႉၼတႉ ပိူင်လူင်မၢၼ်း ပိၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈလူင်ၵၢၼ်တၵ်ႉမ်ႈဝၢၵ်ႇလွင်ႈၵႃႇပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသိၼ်ႈၵျေႃႇ မိူဝ်ႈပူၼ်ႉမျႈပၢၵ်ႇပႆႇသိပ်းရႃႈပီ ဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ ၽိုၼ်လိၵ်ႈလူင်ဢၼ်ႉ မိူဝ်ႈလိဝ် မီးဝႆႉယူႇတီႈၵွင်ႈၵိပ်းၶွင်ၵဝ်ႇ ဢွင်ႈၵျူင်း တူလုၺ်းလိၵ်ႈ SOAS ထၢၼ်ႉထွမ်လၢၼ်ႇတၢၼ်ႇယဝ်ႉ။ လွင်ႈၶိုၵ်ႉတွၼ်းၶွင်ၽိုၼ်လိၵ်ႈလူင်ဢၼ်ႉ မီးဝႆႉယူႇတင်းဢမ်ၶျႈယဝ်ႉ။ ပေႃးတေလၢတ်ႈၼဢတူဝ်ယၢင်ႇမၢၼ်းၵမ်ႈၽွင်ႈလိူင် – 1) ၽိုၼ်လိၵ်ႈဢၼ်ႉ ပိၼ်လၵ်းထၢၼ်မၢၼ်ႈၵ်ၼ်ႇ ဝႃႈ မိူဝ်ႈပူၼ်ႉမျႈပၢၵ်ပီပႆၶၢၼ်ႉ ပီႈဢွင်ႉတၢႆးရဝ်းသူင်ထွမ်ႇၵႃႇပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသိၼ်ၵျေႃႇ၊ ပိၼ်ၵႃႇပုမ်ႇ ၵၢၼ်ၵိုၵ်းဢမ်ႉၵိုၵ်းလိၼ်မိူင်းပၢၼ်ႇ၊ 2) ဢမ်ႉၵုၢမ်းၼလႈၶေႃႈမုၼ်းဢွင်းၽိုၼ်လိၵ်ႈဢၼ်ႉ ပၼ်တၢင်းရူ ၼလႈတၢင်းၶိုႈထုၺ်တျႇၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျူႉလွင်ႈၵႃႇပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသိၼ်ၵျေႃႇၼလႈပိုၼ်းမိူင်းပၢၼ်ႇ၊ 3) ပိၼ်ၽိုၼ် ၵိင်တျႇရဝ်းၶျႈလိပ်ႈၵျၢၼ်းတူလုၺ်းၶိုၼ်းၶေႃႈၵုၢမ်းတၢႆး ၵၢၼ်ထုၺ်ႉတိုဝ်းၵၢၼ်မိူဝ်ႈပူၼ်ႉမျႈပၢၵ်ႇပီပႆ ထိူဝ်း ဢၼ်ႉၶျႈယဝ်ႉ။ လွင်ႈဝႃႈၵႃႇပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသိၼ်ၵျေႃႇမီးၵိုၵ်းဢမ်ႉလိၼ်ၵိုၼ်ၽျေမိူင်းပၢၼ်ႇဢၼ်ၶၢၼ်ႉ ပီႈဢွင်ႉ

တီႈႁဝ်းႁူၵၼ်ယွမ်းႁပ်ႉယုမ်ႇယမ်ၵၼ်မႃးသေတႃႇ၊   ၶေႃႈထၢမ်ၵၼ်ႁဝ်းႁႃးထုၵ်ႇသွၵ်ႈႁႃၶေႃႈတွပ်ႇ မၼ်းၵေႃႈတိုၵ်ႉမီးဝႆႉယူႇတင်းၼမ်ၶႃႈယဝ်ႉ။

လွင်ႈဝႃႈၽိုၼ်လိၵ်ႈလူင်ၼႆႉၽဵဝ်ႈၵႂႃႇတီႈၼၼ်းမူဝ်ႈလႂ်   ၵိတ်းၵိူဝ်ၽဵဝ်ႈၵႂႃႇၼႆႉလိူဝ်းၼၼ်ႉ   ပဵၼ်တီႈလီ သူၼ်ၸႂ် လီၶူၼ်ႉႁႃၶေႃႈတွပ်ႇမၼ်းယူႇ၊ ၶေႃႈထၢမ်ထိုင်ႈၵၼ်ၼိုင်ႈပဵၼ်ႉ ၽိုၼ်လိၵ်ႈၼမ်ႉၵႂၢမ်းၵၼ် မူၼ်မူႇၼႆႉ လွင်ႇမီးထိုင်ႈတၢင်ႇတီႈၵိူဝ်ၼႆႉၼၼ်ႉၶႃႈယဝ်ႉ။

ၵႂၢမ်းၼမ်း

ၵၢၼ်ၶိုၼ်ႈၵပုမ်ႇၼႆႉ   ပၼ်ၽိုင်ႈၵိုၵ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၶွင်ၵူၼ်းႁဝ်းၵူႈလၢဝ်းၶိူဝ်းၼႄးလူၵ်ႈၵၢၼ်ၼိုင်ႈ။   ၵပုမ်ႇ တင်းၼမ်မီး မၢႆးလိမ်မိူဝ်ႈၵူၼ်းႁဝ်းပႆႇမီးတူဝ်လိၵ်ႈတႅမ်ႈမႆသေ ၵွၼ်ၵၼ်ၵဝ်သူပ်းသိုပ်ႇသူပ်းတေႃႉ တႆႇထႆႇပုတ်ႈၶိုၼ်ႈပၼ်ၵၼ်မႃး ပၢၼ်သိုပ်ႇပၢၼ် လုၵ်ႈသိုပ်ႇလၢၼ်ယဝ်ႉ။ ၼႄးၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ ၵဵဝ်ႇလူလၢႆး ၽိုင်ႈၵိုၵ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းတင်းလူင်   ႁူမ်ႈလိမ်ၵၢၼ်ၶိုၼ်ႈၵပုမ်ႇလိူဝ်းၼၼ်ႉ   ၶႃႈၸဝ်းတေလႆႉတိူဝ်းၶေႃႈၵႂၢမ်း ဝေႃးႁႃႇႁဝႃႈ ၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်း ၵၼ်ၽေႃႇသႃႇ ၵၢင်းၵိတ်းဝႃႈ folklore ၼႆႉၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

ၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶူႉၵၼ်ၵိဝ်ႇၵပ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၼႆႉ   မီးၽူႈသူၼ်လွၵ်ႈလိပ်ႈၸၢၼ်းဝႆႉတင်းၼမ်။   တီႈၼႆႈ ၶႃႈၸဝ်းယွၼ်းလၢဝ်ႈပဵၼ်လွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၼႄးတၢင်ႇၶူဝ်းၵိတ်းၵွၼ်ႇၼိုင်ႈ   လွင်ႈဝႃႈပုၼ်ႈဝႆႉၵႃႈၶၼ် ၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းသေ ယုၵ်ႉယွင်ႈၵၢၼ်လိပ်ႈၸၢၼ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းလိူင်ႉၸိုဝ် ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

တီႈမိူင်းဝၼ်းတူၵ်းပဵၼ်ႉ   မီးၽူႈသူၼ်လွၵ်ႈတင်ႈလွၵ်ႈလိပ်ႈၸၢၼ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းမႃး   လိမ်မူဝ်ႈမွၵ်ႈၵၢင် ႁူဝ်ပၢၵ်ႇသိပ်းပဝ်ႈ။ တီႈမိူင်းၵၢင်းၵိတ်းမီးဝႆႉလုမ်းၵေႃႉလိပ်ႈၸၢၼ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်း ၵၼ်မီးလိူဝ်ႇဝႃႈ “The Folklore Society” ၵၼ်ပဵၼ်ႉတင်ႈဝႆႉမူဝ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1878.[1] လုမ်းၵေႃႉၼႆႉ ၵိတ်ႉၵွၵ်ႉပိုၼ်

[1] http://folklore-society.com/about/

ၽႄႈၽိုၼ်လိၵ်ႈလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းတင်းၼမ်၊ ၶဝ်တႄႇၵိတ်ႇၵွၵ်ႇၽိုၼ်လိၵ်ႈႁၢၼ်ႇၸိူဝ်ႇလႄ မိူဝ်ႈပီ 1878 ဢၼ်မီးလိုဝ်ႈဝႃႈ Folklore-Record သေ ထိုင်ပီ 1890 ၼၼ်ႉ ၶဝ်လၢႆႈ လိုဝ်ႈႁၢၼ်ႇၸိူဝ်ႇလႄ ပဵၼ် Folklore ၼႆဢၼ်လႅဝ်ႁၼ်ႉတေႃႇထိုင်ဝၼ်းမိူဝ်ႈၼႆႉ မီးပၢၵ်ႇသၢဝ်းပီပၢႆ ယဝ်ႉ။ တီႈမိူင်းႁူမ်ႈတုမ်ဢမေရိၵၵေႃႈ မီးဝႆႉလုမ်းၵေႃလဵပ်ႈႁဵၼ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်း ဢၼ်မီးလိုဝ်ႈဝႃႈ “American Folklore Society” (လုမ်းၵေႃၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၶွင်ဢမေရိၵၼ်ႇ).[2] လုမ်းၵေႃၼႆႉၵိတ်ႇၵွၵ်ႇၽိုၼ်လိၵ်ႈလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းဝႆႉတင်းၼမ်၊ ၼႂ်းလိူဝ်းၼၼ်ႉဢၼ်ၼိုင်ႈ ပဵၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈႁၢၼ်ႇၸိူဝ်ႇလႄ ဢၼ်မီးလိုဝ်ႈဝႃႈ “The Journal of American Folklore” (ၽိုၼ်လိၵ်ႈၶိူဝ်းလွင်ႈႁူၼ်းၶွင်ဢမေရိၵၼ်ႇ)၊ မီးတူဝ်ယေႃႈ ဝႃႈ JAF ၼႆသေ ၵိတ်ႇၵွၵ်ႇၼိုင်ႈပီသီႇပွၵ်ႈ၊ တႄႇၵိတ်ႇၵွၵ်ႇမႃးမိူဝ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1888၊ မိူဝ်ႈလဵဝ်(ပၢႆပီ 2016) မၢႆပပ်ႉၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ မီးထိုင် 514 ပပ်ႉယဝ်ႉ။

တီႈမိူင်းဝၼ်းဢွၵ်ႇၵေႃႈ မီးဝႆႉၽိုၼ်လိၵ်ႈႁၢၼ်ႇၸိူဝ်ႇလႄဢၼ်ၼိုင်ႈ ဢၼ်မီးလိုဝ်ႈသဵင်ၵဵဝ်ႇၵပ်းလူလၢႆႈလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်း ပဵၼ်ၽႅဝ်ႈၵၢင်းၵိတ်း၊ ၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ မိူဝ်ႈတႄႇမၼ်းလိုဝ်ႈဝႃႈ “Folklore Studies” ၼႆသေ တႄႇၵိတ်ႇၵွၵ်ႇတီႈၸၼ်ႉလွမ်ၶၢတ်ႉထလိၵ်ႉၼႂ်းဝဵင်းပေႇၵိင်ႇ (Catholic University of Peking) မိူင်းၶႄႇ၊ မိူဝ်ႈပီ 1942၊ ဝၢႆးမႃးၶၢႆႉႁၢႆႇၵိတ်ႇတီႈၸၼ်ႉလွမ်ၼၼ်ႇၸၼ်းတီႈ မိူင်းၵျႃႇပၢၼ်ႇ (Nanzan University)သေ လၢႆႈလိုဝ်ႈမၼ်းဝႃႈ “Asian Folklore Studies”၊ တႄႇဢဝ်ပီ 2008 မႃးၼႆႉ သမ်ႉလၢႆႈလိုဝ်ႈၽိုၼ်လိၵ်ႈထႅင်ႈဝႃႈ “Asian Ethnology” ၼႆယဝ်ႉ။ တႄႇပီ 1942 မႃးတေႃႇထိုင်ပီ 2016 – မၢႆပပ်ႉလိၵ်ႈမၼ်းတင်းမူတ်းမီးထိုင် 75 ၽိုၼ်၊ မီးဝႆႉၼႂ်း ဢိၼ်ႇထိူဝ်ႇၼဵတ်ႉသေ ထႅၵ်ႇပၼ်လၢႆ (free download)ယဝ်ႉ။[3] တီႈၼႂ်းမိူင်းမၢၼ်ႈတႄႉ ၽူႈတႅမ်ႈ လိၵ်ႈဢၼ်သူၼ်ၸႂ်လွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၵေႃႉၼိုင်ႈ ပဵၼ်လူႇထုၵ်းလႆ၊ လႆႈႁၼ်မၼ်းတႅမ်ႈဝႆႉပပ်ႉလိၵ်ႈ ၽၢႆႇမၢၼ်ႈၵဵဝ်ႇၵပ်းလူလၢႆႈလွင်ႈဢပုမ်ႇထၢဝ်းၶိုၼ်း ၼႂ်းမိူင်းမၢၼ်ႈတင်းၼမ်။

---

[2] http://www.afsnet.org/
[3] http://nirc.nanzan-u.ac.jp/en/publications/asian-ethnology/

ဢၼ်လႆႈလၢတ်ႈမႃးလိူဝ်းၼႆႉ ပိၼ်ႇတူဝ်ယၢင်ႇဢိတ်းဢွၼ်ႇၼိူင်ႈလွင်ႈႁူၼ်းတၢင်ႇၶိူဝ်းၶဝ်သူၼ်ၸႂ် လဵပ်ႈႁဵၼ်းၶိူဝ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းယဝ်ႉ။ ၵပ်းၵႃႈလူၺ်ႈလွင်ႈၼႆႉသေ ၶႃႈႁဝ်းၶႂ်ႈလၢတ်ႈဝႆႉ ၶိူဝ်းတႆး ႁဝ်းၵေႃႈမီးဝႆႉၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းတင်းၼမ်ၼႆၼၼ်ႉၶႃႈယဝ်ႉ။ ၼႂ်းၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ ၶႃႈႁဝ်းတေၶႂ်ႈၼႄလွင်ႈ ဢပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းဢၼ်ၼိုင်ႈဢၼ်မီးလိူဝ်ႈဝႆႉ ၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇ (ၼၢင်းယေႈသႅင်ၵေႃႇ) ဢၼ်ပဵၼ် ဢပုမ်ႇၵိုၵ်းၼမ်ႉလိၼ်ႁိၼ်ၽေႃထုင်ႉမိူင်းပၼ်ႇမႃး ၸိမ်မိူဝ်ႈမိုၼ်ႉသိုၼ်းၵွၼ်ႇၼၼ်ႉၶႃႈ။

ၼေႃႈယိူင်းဢၢၼ်းလွင်ႈလႆႈတၢမ်ႈၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉတႄႉ ဢိင်ၼိူဝ်လိၵ်ႈလင်ႇၵႃႇလူင်ၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇ ဢၼ်ၵႃႇမီးဝႆႉယူႇၼႂ်းဢွင်ႈၼႄႇတႃႇၶူဝ်းၵဝ်ႇၶွင်မွၼ်ႇ တီႈႁေႃလိၵ်ႈလႆးထၼ်ႉထွၼ်လၼ်ႇတၼ်ႇ SOAS ၼၼ်ႉသေ ၶႃႈႁဝ်းၶႂ်ႈသိုပ်ႇလဵပ်ႈႁဵၼ်းတူၺ်းလွင်ႈဝႃႈ ၽိုၼ်လိၵ်ႈလူင်ဢၼ်ၼႆႉ တေပိၼ်ႇ လွင်ႈၵမ်ႉထမ်ပိုၼ်းၽိုင်ႈငႄႈတႆးငလႈပိုၼ်းၼမ်ႉလိၼ်ႁိၼ်ၽေႃမိူင်းပၼ်ႇလိူင်ႉႁိုဝ် ဢပုမ်ႇၼၢင်းယီႈ သႅင်ၵေႃႇငလႈပိုၼ်းမိူင်းပၼ်ႇႁွင်ႉၵႆႉၵၼ်လိူင်ႉႁိုဝ် ၼႆလိူဝ်းၼၼ်ႉၶႃႈယဝ်ႉ။

ထုင်ႉဝဵင်းမိူင်းပၼ်ႇ မိူင်းၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇ

ထုင်ႉဝဵင်းမိူင်းပၼ်ႇၼႆႉ ပီႈၼွင်ႉၶိူဝ်းတႆးတင်းၼမ်ႁူႉၵၼ်မိုတ်ႈႁူႉၵၼ်ဝႃႈပိၼ်ႇမိူင်းၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇ ၼႆယဝ်ႉ။ လွင်ႈဝႃႈၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇမီးမႃးမိူဝ်ႈပၢၼ်လႂ်ၼႆၼၼ်ႉ ဢမ်ႇႁူႉတွင်းၵၼ်သေတႃႉၵေႃႈ တူၺ်းဢၵ်ႈၶိုၼ်းၵွင်ႈတီႈလိၼ်ဢၼ်သိုပ်ႇလၢတ်ႈၶႂ်ႈငၼၵၼ်မႃး ပၢၼ်သိုပ်ႇပၢၼ်လိူဝ်းၼၼ်ႉသေ ယုမ်ႇ လိူဝ်ႈၵၼ်ဝႃႈ ၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇဢၼ်ဝႃႈၼၼ်ႉ ယၢမ်ႈမီးမႃးငတႉ၊ ပိၼ်ႇဢပုမ်ႇၵဝ်ႇငၵႇႁိုၵ်းလပ်း ၼမ်ႉလိၼ်ႁိၼ်ၽေႃမိူင်းပၼ်ႇ ၼႆယဝ်ႉ။ ၼင်ႇၵႃႈသၢၵ်ႈၶိူင်းၵဝ်ႇငၵႇလိူဝ်းၼၼ်ႉ ဢၼ်တိုၵ်ႉမီးသတ်ႉ လိင်ႈယူႇယၢမ်းလဵဝ်ငတႉ ပိၼ်ႇႁွင်းမူးၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇငလႈၼွင်ၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇယဝ်ႉ။

ၵဵဝ်ႇလူၺ်ႈပိုၼ်းႁွင်းမူးၼၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃႇသေ ဢၼ်ၸဝ်းၶႃႈလႆႈႁူႉငတႉ လဝ်ႈသြႃႇၸႃႇလိၼ်ႇတ ဝတ်ႉမႂ်ႇသုင်တိုၼ်းလိင်း မိူင်းပၼ်ႇ တၢမ်ႇဝႆႉၼင်းပပ်ႉၽိုၼ်လိၵ်ႈမႂ်ႇတွင်းပီႁွၼ်းၶမ်းပၢင်ပွႆးတၢမ်ႈတွပ်ႇ

ၶူၼ်ႉၶိူဝ်းလိၵ်ႈမိူင်းပၼ်ႇၼၼ်ႉဝႃႈ ပဵၼ်ပၢၼ်လဝ်ႈၶေႃ၊ၶမ်းလဝ်ႈၶေႃ၊သဵင်ၶဝ်သွင်ပီႈၼွင်ႉမႃးၼၼ်ႉ ဝႆႉၼႆယဝ်ႉ။ ၼၼ်ႉဝႆႉမိူဝ်ႈပီလိုၼ်ၼၼ်ႉၼၼ်ႉၼႆၼၼ်ႉ ၵမ်ႉလႆႈႁူႉလႅင်ႈ၊ ႁူလ်းတၢမ်ႈဝႆႉဝႃႈ ႁွင်းမူးၼေႃင်း ယီႈသဵင်ၸေႃ၊ မီးဝႆႉလိၵ်ႈမိူဝ်ႈပၢၼ်ဝဵင်းၵဝ်ႇ(ဝဵင်းၼိူဝ်)၊ ဝဵင်းမုံႇၵၼ်မီးၼွႆးၵၢင်ၼေႃးယၢမ်းလဵဝ်ၼႆႉ ပဵၼ်ပၢၼ်လဝ်ႈၾႃႉၶုၼ်လူင်ၶၢဝ်ႇမႃးၼၼ်ႉ ဝႆႉမိူဝ်ႈပီသၵ်ႉၵရၢတ်ႈ ၁၁၀၃ (မ်ၼ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1741)၊ မိူဝ်ႈ လဝ်ႈၾႃႉၶုၼ်လူင်ၵႃ၊ယုလႆႈသၢဝ်းၶႃႈၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ထိုင်မႃး မိူဝ်ႈပီသၵ်ႉၵရၢတ်ႈ ၁၁၆၂ (မ်ၼ်ႈပီ ၶရိတ်ႉ 1801) ၼၼ်ႉ လဝ်ႈၾႃႉထဝ်ႈၶုၼ်လူင်ၵွၼ်ႁူဝ်ႁူၼ်းမိူင်းသေၼမးႁုမ်းလုမ်းလႃးႁွင်းမူးၼေႃင်း ယီႈသဵင်ၸေႃ၊ၵမ်းၼိုင်ႈဝႃႈၼႆယဝ်ႉ (ရျ၊လိၼ်၊တ 2015၊ မႃႇၼႃႈလိၵ်ႈ 24)။ လဝ်ႈသြျ၊ ရျ၊လိၼ်၊တ ယင်းလၢတ်ႈဝႃႈ လွင်ႈပိုၼ်းႁွင်းမူးၼေႃင်းယီႈသဵင်ၸေႃ၊ၼၼ်ႉ မၼ်းလဝ်ႈၵိုင်ၽိုၼ်လိၵ်ႈသၵ်ႉၵရိတ်ႈ လႅၼ်၊ ၵၼ်ႁူၼ်းထဝ်ႈႁူႈပွၵ်ႈတၢမ်ႈမႃႇဝႆႉၼၼ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ၽိုၼ်လိၵ်ႈသၵ်ႉၵရိတ်ႈလႅၼ်၊ၼၼ်ႉ ပဵၼ်တီႈ လီသူၼ်လွႆ ပဵၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈၵၼ်မီးၵျႃးၶၼ်ယွႆ၊သေ လီရၵ်ႉသၢဝႆႉၶႅမ်ႉၶႅမ်ႉ လီထႆ၊ ထွၼ်ပဵၼ်ၽိုၼ် လိၵ်ႈတီ၊ၵီ၊တိူဝ်၊လဵဝ်ႉယူ၊။ လွင်ႈပိုၼ်းမိူင်းပၼ်ႇၼလႈၵပုမ်၊ၼေႃင်းယီႈသဵင်ၸေႃ၊ ၵၼ်လဝ်ႈၶူးမေၢၶဝ် တၢမ်ႈဝႆႉၼႂ်းလိၵ်ႈတၢင်၊ၽိုၼ် ၵၼ်ပႆ၊ၷၼ်မ်ၼ်ႈၵေႃႈ တိုၼ်းတေမီးယူႉ။ ၵၼ်ႁူၼ်းၵၢင်းဢိတ်းၶဝ်မႃး ၽွင်းငမ်းမိူင်းတႆးသေ တၢမ်ႈမႃႇလွင်ႈပိုၼ်းမိူင်းပၼ်ႇ၊ဝႆႉၼၼ်ႉ လႆႈရၼ်မ်ၼ်ႈၼႂ်းပပ်ႉၵၼ်မီးလိုဝ်ႈဝႃႈ Gazetteer of Upper Burma and Shan States တၢမ်ႈၵိတ်၊ၵွၵ်၊မိူဝ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1900-01၊ ၼႂ်း တွၼ်ႈသွင် မႃႇသွင် ၼႃႈလိၵ်ႈ 456 ၼၼ်ႉ တၢမ်ႈဝႆႉဝႃႈ လဝ်ႈၾႃႉမိူင်းပၼ်ႇ၊ ၸေႃႉလိုဝ်ႈ လဝ်ႈၶေႃ၊ၶမ်း သိူင်ႈမုၼ် မိူဝ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1808 ၼႆယဝ်ႉ။ ႁူလ်းၼႃ၊ လွင်ႈပိုၼ်းႁွင်းမူးၼေႃင်းယီႈသဵင်ၸေႃ၊ၼလႈလွင်ႈ ၵပုမ်၊ၼေႃင်းယီႈသဵင်ၸေႃ၊ၼၼ်ႉ ၵမ်၊လႆႈရၼ်တၢမ်ႈသုၺ်၊ဝႆႉ။ ၶေႃႈထၢမ်ၵၼ်ၼိုင်ႈၼၼ်ႉ လဝ်ႈၶေႃ၊ၶမ်း ၼႂ်းပပ်ႉၵၢင်းဢိတ်းတင်းလဝ်ႈၶေႃ၊ၶမ်း ၵၼ်လဝ်ႈသြျ၊ရျ၊လိၼ်၊တတၢမ်ႈဝႆႉၼၼ်ႉ လွင်၊လွႆႈၸေႃႉ လဵဝ်ၵၼ်ရိူဝ်ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ပဵၼ်ရိူဝ်ၵေႃႈလီ သင်ၼပ်ႉၵဝ်ပၢၼ်မိူင်းပၼ်ႇ၊ၶႃႉဝဵင်းၵဝ်ႇ၊ဝဵင်းၼိူဝ်လူး ဝဵင်းမုံႇ၊ၵၢင်ၼႃး မိူဝ်ႈပီ 1741 ၼၼ်ႉႁူလ်းၵေႃႈ ရဝ်းလၢတ်ႈလႆႈဝႃႈ ႁွင်းမူးၼေႃင်းယီႈသဵင်ၸေႃ၊ၼႆႉ

မီးၵၢ်ႇယူ တီႈၵေႃႉသုတ်း မွၵ်ႈရိမ်းသၢမ်ပၢၵ်ႇပီ ၼႆယဝ်ႉ။ လီသိုပ်ႇသွၵ်ႈႁႃလွင်ႈ ပိူၼ်းမိူင်းပၼ်ႇငလႈ ပိူၼ်းႁွင်းမူးဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ, ရႃႈသတ်ႉလ်င်ႈတ်ၵ်ႇ,လ်င်းၵ်ၢင်ႈၶၢင်လိူဝ်တိူဝ်းယူႇ,ၶျႈယဝ်ႉ။

ၵ်ဝ်ႇ,လူလၺ်ႈလွင်ႈဆွင်ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,ငတႉ လိူဝ်းယၢမ်ႈရွတ်ႈၽ်ဝ်ဝ်င်းမိူင်းပၼ်ႇ,ၶဝ်တေရူႉၵၼ်ယူႇ၊ မိူဝ်ႈလ်ဝ် တီႈဆွင်ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,ၼႆႉ မီးဝ်ႉရၢင်ႈၵေႃ,ရၢင်ႈၶ်ၵ်းတင်းဆမ် မိူၼ်ဆင်, ရူၼ်,ရၢင်ႈ ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ, ရၢင်ႈပေႃးငမႈဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,ၶဝ်ပ်ၼ်တမ်,ငျႈရျပူရျပျ ရၢင်ႈဝူဝ်း ရၢင်ႈၵ်ိႈ ရၢင်ႈတဝ်, လိူဝ်းၼႆႉငလႈ ပ်ၼ်တီႈလီလူလီယ်မ်ႈတျ,ၵူၼ်းၵ်ဝ်,လၢဝ်းတွင်ႈတ်ဝ်ႈၶဝ်သေ လၢတ်ႈ ငဆထိုင်လွင်ႈဝျႈၵူၼ်းမိူင်းပၼ်ႇ,ၶဝ်ယုမ်,ယမ်ဆပ်ႉထိုဝ်ဆိူဝ်ၵပုမ်,ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ, လွင်ႈဝျႈဆၢင်း ယီးသ်င်ၵေႃ,ယၢမ်ႈမီးမျႉငတႉယူႇ၊ ၵမ်,လ်ႈၵပုမ်,လၢဵလၢဵ၊ ပ်ၼ်ၵပုမ်,ရိုၵ်းပိုၼ်း ဆမ်ႉလိၼ်ရိၼ်ၽျေ မိူင်းပၼ်ႇ, ၼႆဆၼ်ႉယဝ်ႉ။ ဝျႈဆၼ်သေတျႉ ဆင်,ရိုဝ်ၵပုမ်,ပိုၼ်းဆၢင်းယီး သ်င်ၵေႃ,တေတ်ၵ်,လ်င်း သတ်ႉလ်င်ႈလီလိူဝ် ဆင်,ရိုဝ်ၵူၼ်းဆုမ်,ရူၼ်ႈမ်ႇ,ၶဝ်တေရူႉပွင်,လွင်ႈၵပုမ်, ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,လီ လိူဝ်ဆၼ်ႉ ၽူးရ်တ်းၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျႉၶဝ်တေလ်ႈသိုပ်,လ်ပ်ႈရ်ၼ်းသွၵ်ႈရျတီႈၵမ်ႉ တီႈၵ်င်သေယဝ်ႉ သမ်ႉတေလ်ႈရျလူၵ်းၵဝ်တီႈပွင်,မၼ်းသေ သိုပ်,တ်မ်ႈလၢတ်ႈလ်ၵ်,တၢင်းရူႉပၼ်ၵၼ်ၵျ,ၶျႈယဝ်ႉ။ တူဝ်,ယၢင်,မၼ်း မိူၼ်ဆင်,ဝျႈဝ်ႉဆ်ႈၵပုမ်,ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,ၼႆႉ ၵူၼ်းတၢ် ပ်ၼ်တဝ်,၊ တဝ်,မေျ လၢတ်ႈၵ်ၢမ်းၵူၼ်း၊ တဝ်,တၢ်ပ်ၼ်တူၼ်ႈမ်ႉလူင်,၊ မ်ႉလူင်,မီးသ်င်ႁွင်မွင်း လိူဝ်းၼႆႉ လွင်,တေပ်ၼ်လိႈ၊ တေရ်တ်းရိုဝ်သပ်းလ်င်း၊ တေရ်တ်းရိုဝ်လ်ၵ်,ယ်ၵ်ႈၵၼ်လ်မီးငတႉ ၵၼ်လ်ၵမ်,မီးငတႉ၊ ယဝ်ႉၵေႃႈ ရဝ်းတေရ်တ်းရိုဝ်ၶုတ်းၵဝ်သ်င်လီ ၶေႃႈသွၼ်လီ ၵၼ်မီးဆ်ႈၵပုမ်,ၼႆႉ ၼႆလိူဝ်းဆၼ်ႉ ပ်ၼ်ဆျႈတီႈ ပုၼ်ႈၽွၼ်းငလႈၽူးရ်တ်းၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျႉၶဝ် တေလ်ႈသိုပ်,ရ်တ်းၵၢၼ်ၵ်ျ,ၶျႈယဝ်ႉ။

ပ်ၼ်ရိုဝ်ၵေႃႈလီ လွင်ႈဝျႈၵပုမ်,ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,ၼႆႉ ပ်ၼ်ၵပုမ်,ၵဝ်,တ်းမိူဝ်ႈႁွၼ်,ၵၼ်ဆိုင်ႈ ၵူၼ်းထဝ်ႈၵေႃႈလူမ်းၶိႈ လုၵ်ႈၵွၼ်,ၵေႃႈလူမ်းထွမ်,ၼႆဆၼ်ႉ ရဝ်းၶျႈလိႈရူႉလိႈရၼ်လၵ်းထၢၼ်မၼ်း မီးယူႇ,တင်းဆမ်။ ၵပုမ်,ဆၢင်းယီးသ်င်ၵေႃ,ၼႆႉ လိူဝ်သေၵဝ်သူပ်းသိုပ်,သူပ်းတေျႉတိ,ၶိႈငဆၵၼ် မျး

ပၢၼ်သိုပ်ႇပၢၼ်ယဝ်ႉ ထိုင်ပၢၼ်ၶိုဝ်းတႆးမီးလိၵ်ႈလၢႆးမႃးၵေႃႈ ၶူးမေႃလိၵ်ႈတႆးၵုၼ်းၶဝ်ၵဝ်တင်း လင်ႇၵႃႇၵွၼ်ႇလင်ႇၵႃႇလူင်သေတႅမ်ႈၶၢၵ်ႈဝၢၵ်ႇၼၼလွင်ႈလႃႉလွင်ႈလီလွင်ႈၶီလွင်ႈသိုဝ်းလွမ်းဢၼ်ႇမီး မၢးၼႂ်းၵပုမ်ႇဢၼ်ႉ ၵူၼ်းသူင်ၵၢၼ်ႇသူင်ထွမ်ႇၶဝ်မၢင်လိုဝ်းဢမ်ႉတႃပေႃးလႆၢဢၼ်ႇဝႃႈယဝ်ႉ။ ထိုင်မၢး ပၢၼ်မိူင်းၶိုၼ်ႈယဵ်ႇလူလွၵ်ႈၶိူင်ႈထၢၵ်ႈတင်းလူင်ၼႆၵေႃႈ ၽူႈလူင်ႉလႅၼ်ႇၽႆႇၶိူင်ႈထၢၵ်ႈၼလႈပႆး မွၼ်ႉၶဝ် ၵေႃႈ ၵွၼ်ၵၼ်ၵဝ်ၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႇမၢးထိႇပၢၼ်ငဝ်းတူင်ႉလုၵ်ႉလိုဝ်းၼႆႉပၢၼ်လၵ်း ထၢၼ်ၼၼ ဝိႉလွင်ႈဝႃႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႇလိုဝ်းလင်ၵႃႈရိူဝ်ၼႆယဝ်ႉ။

လိၵ်ႈလင်ႇၵႃႇလူင်ဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႇ

ၼႂ်းၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ ယိူင်းလူးပၢင်ၵုမ်ၶွၼ်ႇၽုၵ်ႉလိၵ်ႈလူင်ပွၵ်ႈၵမ်းသီႇသေ ၶႃႈၵုၼ်းတေလၢတ်ႈ လွင်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႇ ၵၼ်ၵဝ်လိၵ်ႈဢမ်ႉၵွမ်းလင်ႇၵႃႇလူင်သေတႅမ်ႈဝၢၵ်ႇဝိႉမိူဝ်ႈပူၼ်ႉ မၢးပၢၵ်ႇပီပႆၢဢၼ်ႉတီႈၶႃႈ။ ၽိုၼ်လိၵ်ႈလင်ႇၵႃႇလူင်ၼႆႉ မိူဝ်ႈလႅဝ် မီးဝိႉတီႈၼႂ်းၵွင်ႈၵၢပ်းၽၼ်ႇတႃႇ ၶူဝ်းၵဝ်ႇၶွင်မွၼ်တီႈရေႃလိၵ်ႈလၢႆး SOAS ထၼ်ႉလွမ်လၼ်ႇတၼ်ႇသေ ႁူဝ်ယွႆႈမၼ်းမီးမိူၼ်ၼင်ႇၼႂ်း လွၵ်းၽိုၼ်ပႃႈတေႃႈၼႆႉ —

ၽိုၼ်လိၵ်ႈလင်ႇၵႃႇလူင်ဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႇ	
ၵိုင်းပပ်ႉ –	ၵွင်ႈၵၢပ်းၶွင်ၵဝ်ႇ၊ရေႃလိၵ်ႈလၢႆးSOAS ထၼ်ႉလွမ်လၼ်ႇတၼ်ႇ
မႆၢပပ်ႉ -	SOAS OS MS 46802
ပီတႅမ်ႈ –	ပီၵေႃးထႃႇ 1263 လိူၼ်သိပ်းၵဵတ်းလွင်ႈ 8 ၶမ်ႈ ဝၼ်းတဢၢင်းလႃႇ (မၢၼ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1901 လိူၼ်ၼူဝ်ႇဝႅမ်ႇပိူဝ်ႇ 4 ဝၼ်း။
ထဝ်ႈပႆၢၵမ် –	ၵမ်ႇရူ
ဢမ်ႉၵႃမ်း –	သွင်ၵိဝ်
ဢၢႈလိၵ်ႈ –	150 တူပ်ႉ (300 ဢၢႈ)
ထဝ်ႈတႃႇဢရူဝ်ပိုင်း –	ပူႇတၢင်းၵေးရိုၼ်း ဢႆၢးတၢင်းၵေးၵေႃးမေႈၶမ်းသုၵ်ႈ ၶဝ်ထဝ်ႈပေႃႈငမႈ လုၵ်ႈတၢင်းရိုၼ်း ယူႇဝၢၼ်ႈလွၵ်ႉ
ၵၢင်ႈၼွင်ပပ်ႉ –	မီးသိုဝ်ႈပပ်ႉထေႈၼိင် တၢးၶမ်း ၵၢၼ်လိင်ၵွင်းပိုၼ်ႉ၊ မီးလၢႆးမွၵ်ႇၽူတ်ႉ။
သႆၢငႆၢပပ်ႉ –	ၼမ်ႉလိပ်ႈၵၢင်ႈလီမီးငဝ်ႈတေႃႇပႆၢတႅမ်ထူၼ်ႈ။

တူလုၺ်းၵဝ်ၶေႃႈမုၼ်းၼႂ်းၽိုၼ်လိၵ်ႈလင်ႇၵျႇလူင်ဢၢင်းယီးသ်င်ၵျေႃႇ ထွမ်းဢင်ႇငၼ်ဝႆႉၼႂ်းလွၵ်းပျႈ ၼိူဝ်ၼႆႉသေ ၵ်ဝ်းလႆႈၵျူႉထိုင်လွင်ႈၽိုင်ႈထုင်းၵၼ်ၵပ်းၵႂႆႇလူလုၺ်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီးသ်င်ၵျေႃႇယူႇလႂႆ လႂႆလွင်ႈ။ ၵ်ဝ်းလႆႈၵျူႉဝျႈၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ တ်မ်ႈဝႆႉမူဝ်ႈပီမူင်း ၁၂၆၄ (မ်ၼ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1901)ၼႆသေ ထဝ်ႈတျႇဢမၼ်း ပ်ၼ်ပူႇတၢင်းၵေးရိူၼ်းငလႈဢၢႆးတၢင်းၵေးၵေႃးမေႈၶမ်းသုၵ်ႈၶဝ်ထဝ်ႈပေႃႈငမႈ လုၵ်ႈတၢင်းရိူၼ်း ယူႇဝၢၼ်ႈထွၵ်ႉၼႆယဝ်ႉ။ ၵ်ဝ်းလႆႈၵျူႉဝျႈ ဝၢၼ်ႈထွၵ်ႉၼႆႉ မီးရိမ်းဝ်ၢင်းမူင်းပၼ်ႇ ၼႆ ယဝ်ႉ။ ပီတ်မ်ႈမၼ်းဢၼ်ႉ ငၼလၵ်းထၢၼ်မၼ်ႈၵ်ၼ်ႇလွင်ႈဝျႈ မူဝ်ႈပူၼ်ႉမျႈပၢၵ်ႇပီပႂႆဢၼ်ႉ ပီႈၼွင်ႉ တ်းၵ်ဝ်းသူင်ၵျိူၵ်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီးသ်င်ၵျေႃႇ၊ တီႈယူႇထဝ်ႈတျႇဢၽိုၼ်လိၵ်ႈဢၼ်ႉ ပ်ၼ်လၵ်းထၢၼ် တျႇယိုၼ်ယၼ်ၵမ်ႉထ်မ်လွင်ႈဝျႈပီႈၼွင်ႉတ်းမူင်းပၼ်ႇၶဝ်ယုမ်ႇယမ်ဢပ်ႉထိုဝ်ဝျႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီးသ်င် ၵျေႃႇပ်ၼ်ၵပုမ်ႇၵိုၵ်းပိုၼ်းဢမ်ႉလိၼ်ရိၼ်ၽျေမူင်းပၼ်ႇငလႈ မီးထွႆသတ်ႉထျႇၶွႆႈၵျႂ်ႈထဝ်ႈၶူးမေျလိၵ်ႈ လင်ႇၵျႇလူင်ၶဝ်တ်မ်ႈဝၢၵ်ႇပၼ်လွင်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီးသ်င်ၵျေႃႇ ၵျႂ်ႈပ်ၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈၵိုၵ်းဝၢၼ်ႈၵိုၵ်းမူင်း တျႇၵူၼ်းၵျူၼ်ႈၼွင်ႉပွင်ႈပႂႆၶဝ်လႆႈၵျူႉလႆႈၵျၼ်ၼႆယဝ်ႉ။ ၵိင်ၼိူဝ်လွင်ႈပပ်ႉလိၵ်ႈၽိုၼ် ၼႆႉသေ ၵ်တ်းၵျႂ်ႈ ၶျႈၵ်ဝ်းဝူၼ်ႉဝျႈ ၵ်ဝ်းၶျႈလီလႆႈတေျႉတ်ႇၶႆႈၶိုၼ်းၶိူဝ်းရိူၼ်း၊ တေလႆႈၵျၢတူလုၺ်း ၼႂ်းလိၵ်ႈလူင်တၢင်ႇ ၽိုၼ် ၵၼ်ၵူၼ်းဝၢၼ်ႈထွၵ်ႉၶဝ်လူႇတၢၼ်းဝ်ႆႉထိူဝ်းဢၼ်ႉ။ ယဝ်ႉၵျေႃႈ တေလႆႈ ၶူၼ်ႉၵျၢတူလုၺ်းထိုဝ်ႈ ထဝ်ႈထရေးငလႈထဝ်ႈၶူးမေျလိၵ်ႈတီႈၼႂ်းမူင်းပၼ်ႇမူဝ်ႈပၢၼ်ယၢမ်းဢၼ်ႉယူႇ ၼႆၶျႈယဝ်ႉ။ ၵ်ဝ်းၶျႈ သွၵ်ႈၵျၢၵျၼ်ၶေႃႈမုၼ်းလႆႈဢမ်ၵျႈရိူဝ်ၵျေႃႈ တေၵ်တ်းၵျႂ်ႈၵ်ဝ်းၶျႈမုင်ႈၵျၼ်ၶိုၼ်း ပိုၼ်းၵျေႇသႂႆပီႈၶိူဝ်း ၼွင်ႉ ၵိုၵ်ႇထ်မ်သႂႆငႂႆငဝ်းလႂႆးတူင်ႇဝူင်းၵူၼ်းမူဝ်ႈဢၼ်ႉသေ တေၵ်တ်းၵျႂ်ႈပိုၼ်း ငိူၼ်ႈၶိူဝ်းၵ်ဝ်းထူင်ႇ ယၢဝ်းယိုတ်ႈၵႂႆ၊ ၵ်တ်းၵျႂ်ႈၶၢဝ်းယၢမ်းမူဝ်ႈဢၼ်ႉမူဝ်ႈၼႆႉထမ်ၵၼ် ထိူဝ်းၼႆႉၶျႈယဝ်ႉ။

ပၼ်ၵျၢ ၵမ်ႇဢၼ် ၶေႃႈထၢမ်ၵၼ်ၼိုင်ႈ ၵပ်းၵႂႆႇလူလုၺ်ႈလွင်ႈၽိုၼ်လိၵ်ႈလင်ႇၵျႇလူင်ဢၢင်းယီးသ်င် ၵျေႃႇၼႆႉငတႉ ပ်ၼ်ထိုဝ်ႈထဝ်ႈၶူးမေျၽူႈတ်မ်ႈမၼ်း ၵၼ်ၵ်ဝ်းၶျႈပႆႇထူပ်းၵျၼ်မ်ၼ်ႈ၊ ၵမ်ႇလႆႈၵျၼ် မ်ၼ်ႈထိုဝ်ႈမၼ်းထဝ်ႈငလႈၶေႃႈၵွမ်းဝၢၵ်ႇဝ်ႉလွင်ႈမၼ်းထဝ်ႈ။ လိူဝ်သေၼႆႉ ၵ်ဝ်းၶျႈသမ်ႉၵမ်ႇပႆႇၵျၼ် မ်ၼ်ႈၽိုၼ်မူၼ်လိၵ်ႈလင်ႇၵျႇလူင်ဢၢင်းယီးသ်င်ၵျေႃႇ၊ ၵွပ်ႈဢၼ် ၽိုၼ်လိၵ်ႈဢၢင်းယီးသ်င်ၵျေႃႇ

ၵၼ်မီးတီႈလၼ်ႉလွမ်လၼ်,တၼ်,ၼႆႉ ပိၼ်ၽိုၼ်ငဝ်ႈမၼ်းၸိုင် ၵမ်,ၼၼ် ပိၼ်ၽိုၼ်သိုပ်,ထွၼ် ၸိုင် ၼႆၼၼ်ႉ ၶဝ်းၶျႃးပႆ,ၶူႉတ်ႇတ်ႈၼ်တ်ႈ၊ ပိၼ်ၼႃးတီႈၽူႈၵိတ်းၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျႃႉလွင်ႈလိၵ်ႈလူင်ၶဝ်ထိင်ႈ ၵၼ်ၼိုင်ႈယဝ်ႉ။ ပေႃးၶဝ်းၶျႃးသိုပ်,ၶူၼ်ႉၶျႃလွင်ႈထဝ်ႈၶူးမေႃပၢၼ်ၼၼ်ႉသေ လူၵၢၼ်,တူလုၺ်းလိၵ်ႈ လင်,ၵျ,လူင်ပၢၼ်ၼၼ်ႉလႆလႆၽိုၼ်လိုင် ၶဝ်းၶျႃးတေလၢင်ႈၶၼ်မ်ၼ်ႈၶေႃးၵွမ်းဝၢၵ်,လွင်ႈၽူႈတ်ႇမ်ႈ လိၵ်ႈလႆထဝ်ႈလႆတီႈသေ ထၢင်ႈၶူႉၶၼ်လႆႈထိုဝ်ႈထဝ်ႈပၢႆၵမ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈၼၢင်းယီႈသ်ႇင်ၵေႃ,ၼႆႉယူႇ။ ထိင်ႈလႅၼ်းၼိုင်ႈၵေႃႈ ၶဝ်းၶျႃးတေလႆႈလိပ်ႈၵိၼ်းတူလုၺ်းၼမ်ႉၵွမ်းလင်,ၵျ,လႆလႆၽိုၼ်ၼွႆႉပၢၼ်ၼၼ်ႉ ၵဝ်မႃးတ်ႇၵ်ႈၵၼ်တူလုၺ်းၵေႃႈ ၶဝ်းၶျႃးထၢင်ႈၶူႉၶၼ်ဝၢႈ လိၵ်ႈလင်,ၵျ,လူင်ၼၢင်းယီႈသ်ႇင်ၵေႃ,ၼႆႉ ပိၼ်ၼမ်ႉၵွမ်းထဝ်ႈၶူးမေႃၵေႃႉလို ၼႆၼၼ်ႉယူႇ။

ၼွၵ်ႈသေၵွင်းမူးငလႈၼွင်ၵိၵ်,တင်းၽိုၼ်လိၵ်ႈလင်,ၵျ,လူင် ၵၼ်ၵပ်းၵႂႆ,လူလုၺ်ႈလွင်ႈၵပုမ်,ၼၢင်း ယီႈသ်ႇင်ၵေႃ,ယဝ်ႉ ၵိဝ်,လူလုၺ်ႈလွင်ႈမိူင်းပၼ်,သေ ယင်းမီးထဝ်ႈၶူးမေႃလိၵ်ႈလူင်ထဝ်ႈၼိုင်ႈ ထိုဝ်ႈဝၢႈ ထဝ်ႈၵေႃးလီ,မိူင်းပၼ်, ၵၼ်ပိၼ်ထဝ်ႈၽူႈလူင်ႉလ်ၼ်,လိၵ်ႈလႅၼ်း ၵဝ်ၼမ်ႉၵွမ်းလင်,ၵျ,လူင် သေတ်ႇမ်ႈဝႆႉလိၵ်ႈထမ်းထဝ်ႈတင်းၼမ်။ မၼ်းထဝ်ႈပိၼ်ၵူၼ်းထ,တိမိူင်းပၼ်, ၵိူတ်,မိူဝ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1822 သေသီင်ႈၵၢမ်,သုတ်းမုၼ်မိူဝ်ႈပီ 1895၊ ၼွႆႉပပ်ႉပိုၼ်းၶူးမေႃလိၵ်ႈတီးၶူၵ်းထဝ်ႈ ၵၼ် ၶိုၼ်းၵိတ်,ၵွၵ်,မိူဝ်ႈပီ 1996 ၼၼ်ႉ လုင်းၶုၼ်မၵျ,တ်ႇမ်ႈဝႆႉဝၢႈ ထဝ်ႈၵေႃးလီ,ပိၼ်ၵူၼ်းထ,တိတီႈ ၵိူတ်,ဝၢၼ်ႈၼွင်ၶဝ်ႈလၢမ်၊ ဝၢၼ်ႈလွၵ်ႉၼႆၵေႃႈၵွင်ႉၼႆယဝ်ႉ (ၶုၼ်မၵျ, 1996၊ ၼႃႈလိၵ်ႈ 79)။ ၵိတ်းၶိူႈၶဝ်းၶျႃးဝူၼ်ႉဝၢႈ လိၵ်ႈလင်,ၵျ,လူင်ၼၢင်းယီႈသ်ႇင်ၵေႃ,ငလႈထဝ်ႈၵေႃးလီ, မီးလွင်ႈၵွင်ႉၵႁၢ, ၵၼ်ယူႇ,ၸိုင် ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ တီႈၵေႃ,သုတ်းငတႉ ၶဝ်းလႆႈၶူႉဝၢႈ ထဝ်ႈတ,ၼၽိုၼ်လိၵ်ႈလင်,ၵျ, လူင်ၼၢင်းယီႈသ်ႇင်ၵေႃ, မိူဝ်ႈပီၶရိတ်ႉ 1901 ၼၼ်ႉ ယူႇဝၢၼ်ႈလွၵ်ႉၼႆငလႈ ၶေႃးပိၼ်သၢႆပီႈၶိုဝ်း ၼွင်ႉၵၼ်တင်းထဝ်ႈၵေႃးလီ,ယူႇ,ၸိုင်ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။ ထိင်ႈလွင်ႈၼိုင်ႈၵေႃႈ လီဝူၼ်ႉဝၢႈ ထဝ်ႈၵေႃးလီ, ပိၼ်ၵူၼ်းထ,တိမိူင်းပၼ်,၊ ၼွႆႉၽိုၼ်လိၵ်ႈၼ်းထဝ်ႈတင်းၼမ်လိူဝ်းၼၼ်ႉ ၵမ်,ၼမ်ၵေႃႈၵေႃ, တေမီး လွင်ႈဝၢၵ်,လဝ်ႈထိုင်လွင်ႈၵပုမ်,ၼၢင်းယီႈသ်ႇင်ၵေႃ,ယူႇ,ၽွင်ႈၸိုင် ၼႆၼၼ်ႉယဝ်ႉ။

လိူဝ်သေလဝ်ႈၵေႃးလီႇယဝ်ႉ ယင်းမီးထႅင်ႈၽူႈလူင်ႉလႅၼ်ႇလိၵ်ႈလၢႆးလၢႆလဝ်ႈ ပဵၼ်ႁူၼ်းလၢႇတိ မိူင်းပၼ်ႇ။ ၼႂ်းလိူဝ်းၼၼ်ႉ ၽူႈၵၼ်လိူဝ်းလင်လွတ်ႇတူဝ်ႈမိူင်းတႆးၵေႃႉၼိုင်ႈၸတႉ ပဵၼ်မေႃၵႂၢမ်း ပၢၼ်မႂ်ႇ,ၸၢႆးမူးယဝ်ႉ။ ၵမ်ႇ,လွင်ႈဝႃႈပဵၼ်မေႃတႅမ်ႈၵႂၢမ်း မေႃႁွင်ႉၵႂၢမ်း မေႃလဵတ်းတိင်ႇ,တိၼ်ႈတိၼ်ႈ ႁူလ်း၊ ၼိူဝ်ႉၵႂၢမ်းၵေႃႈလိူၵ်ႉ သႅင်ၵႂၢမ်းၵေႃႈၶိူၵ်ႉ ႁွင်ႉလွမ်းတိင်ႇ,ႁူလ်ႇ,လႅဝ်ယင်းလီထွမ်ႇ, သမ်ႉပဵၼ် ၼိူဝ်ႉၵႂၢမ်းလဝ်ႈၶဝ်ႇ, သႅင်ၶွင်တူဝ်လဝ်ႈၶဝ်ႇ,ၸင်းမၼ်းၸလႈ တေလႆႈဝႃႈပဵၼ်ၶူးမေႃပၢၼ်မႂ်ႇ,ၵေႃႉၼိုင်ႈ ၼႆယူႇ,ၶႃႈယဝ်ႉ။ ၵၼ်ၶႃႈၸဝ်းၶႆႈလၢတ်ႈတီႈၼႆႈ ပိူင်လူင်မၼ်းၸတႉ ပဵၼ်လွင်ႈမိူင်းပၼ်ႇ,ၸလႈလွင်ႈ ၵပုမ်ႇ,ၸၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃ, ၵၼ်မေႃၵႂၢမ်းလၢႆးမူးၸိုတ်းဝၢၵ်ႇ,ဝႆႉၼႂ်းၽိူင်းၵႂၢမ်းမၼ်း ၵၼ်မီးလိူဝ်ႈဝႃး လွၵ်ႈထိုင်မိူင်းပၼ်ႇ,၊ မၼ်းဝၢၵ်ႇ,ဝႆႉဝႃႈ – လီမူၼ်ႈလီသိူဝ်းလီၵျေ, လိၼ်မိူင်းလူင်ၸၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃ, ၸဝ်း ... ပဵၼ်ပွႆးပဵၼ်လၢမ်းႁူႈပီ ၶိုၼ်မီးလွင်ႈတၢင်းလႆႈၶီမႆႈ ၽွင်းမိူဝ်ႈပၢၼ်ၵွၼ်ႇ, ... ၊ ထႅင်ႈတီႈၼိုင်ႈ ၼႂ်းၽႅင်းၼၼ်ႉႁူလ်းၼင်ႇ,ၵဝ်ႇ, သမ်ႉဝၢၵ်ႇ,ဝႆႉဝႃႈ – လွင်ႈထိုင်ဝတ်ႉပြႃးႁၢင်းလူင်မူလ်ႇ,တေႃ, ... လွင်ႈထိုင်ထႅင်ႁွင်းမူးၸၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃ, ... ၼႆယဝ်ႉ။[4] ၶႃႈၸဝ်းၶႆႈဝႃႈၸတႉ မေႃၵႂၢမ်းၸၢႆးမူးၼႆႉ ပဵၼ်ၶူး မေႃတႆးပၢၼ်မႂ်ႇ,ၵေႃႉၼိုင်ႈ ၶိုတ်းၶေႃႈၵႂၢမ်းၵၼ်မၼ်းၶႆႈလၢတ်ႈၼၼ်ႉ လင်လွတ်ႇ,လိူင်ႈတႆး၊ ၶိုတ်းၶိူ ႁူၼ်းဢုမ်ႇ,တႆးၸဝ်းမေႃႁၵ်ႉၽိုင်ႈငႄႈလိူဝ်ႉၶိူဝ်းလဝ်ႈၵဝ်ႇ,။ တူဝ်ယၢင်ႇ,မၼ်း ထီႈၼႆႈၶႆႈလၢတ်ႈဝႃႈ ၸၢႆးမူး ပဵၼ်ၽူႈၵဝ်ၽိူင်းပၢၼ်မႂ်ႇ,သေ သိုပ်ႇ,သၢႆလွၵ်ႇပၼ်ၵပုမ်ႇ,ၸၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃ, ၵၼ်ပဵၼ်ၵပုမ်ႇ, ၵိူၵ်းၵပ်းဢမ်ႉလိၼ်ၶိုၼ်ၽေမိူင်းပၼ်ႇ,ၼၼ်ႉ ၶိုတ်းၶိူၵ်ႈၶိူဝ်းတီႈႁူၼ်းမႂ်ႇ,ၶဝ်ၽုမ်းလွၵ်ႇ ၵဝ်ႁုင်ႇ,ၵဝ်မုၼ်ၽိုင်ႈငႄႈလဝ်ႈၵဝ်ႇ, ၼႆယဝ်ႉ။

ပဵၼ်ၶိုၼ်ၵေႃႈလီ လွင်ႈဝႃႈၵပုမ်ႇ,ၸၢင်းယီႈသႅင်ၵေႃ,ငလႈထုင်ႉဝဵင်းမိူင်းပၼ်ႇ,မီးလွင်ႈႁွင်ႉၵႂႃႇ,ၵၼ်မႃး လၢႆပၢၵ်ႇ,ပီမိူင်းယဝ်ႉၼႆၼၼ်ႉ ၸဝ်းၶႃႈလႆႈၸၼ်ၶႂၢင်ႈသၢၵ်ႈလၵ်းထၢၼ်မၼ်းယူႇ,တင်းၼမ်၊ ၵၼ်ပႆႇ,ၸၼ် မႅၼ်ႈၵေႃးတေမီးထိင်ႈယူႇ,တင်းၼမ်ၶႃႈယဝ်ႉ။

[4] https://youtu.be/AbOv8Ylscjw ; https://youtu.be/DEjfw8v9km0

တီႈၼၼ်ႉ ၶၢႆႈၵဝ်ႇၶႆႈလိမ်လၢတ်ႈဝႃႈ ၵၢၼ်လီပ်ႈရဵၼ်းလွင်ႈၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၼႄႈလွင်ႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းၼၼ်ႉ ပဵၼ်ၶိူင်ႈမိုဝ်းၵၢၼ်လမ်ႇလွင်ႈ ပုၼ်ႈတႃႇသွၼ်ရဵၼ်းၽေႃႇသႃႇလိၵ်ႈလၢႆးၼႄႈသိူၵ်ႈပိုၼ်းၶိူဝ်းလွင်ႈႁူၼ်း ၵဝ်းမိူဝ်ႈမိုၼ်ႉသိုၼ်းႁွၼ်ႇလိူဝ်းၼၼ်ႉ ၼႆယဝ်ႉ။ တူင်ႇဝူင်းႁူၼ်းၶိူဝ်းလႅင်ႁွၼ်ႈလႅင်ၵမ်ႇဝႃႈ မီးဝႆႉ ၽိုင်ႈႁိူၵ်းဝၢၼ်ႈမိူင်းၼႄႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းဝႆႉၵင်းၽႅ်မၼ်းယူႇ။ ၶေႃႈမုၼ်းတၢင်းရူႉၼႅင်းၽိုင်ႈႁိူၵ်းမိူင်း ၼႄႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉ ႁူၼ်းၵဝ်းသိုပ်ႇတေႃႇတႆႇထႆႇပုတ်ႈၶႆႈၼၼၵၼ်မႃးပၢၼ်သိုပ်ႇပၢၼ် လုၵ်ႈသိုပ်ႇလၢၼ်သေ ရဵတ်းႁၢႆႈလိူဝ်ႉၶိူဝ်းလဝ်ႈၵဝ်ႇယိုတ်ႈယၢဝ်းယိုၼ်းရိူင်ယဝ်ႉ။ ထႅင်ႈၽၢႆႇၼိုင်ႈၵေႃႈ ၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၼၼ်ႉ ပဵၼ်မၢႆၽႄင်လိူဝ်ႉၶိူဝ်းၵၢၼ်ၼိုင်ႈသေ ပဵၼ်ရၢင်းလႆွႈထိမ်ယုၵ်ႉယွင်ႈႁၢႆႈလိူဝ်ႉၶိူဝ်း လဝ်ႈၵဝ်ႇမီးၵႃႈၶၼ်ယဝ်ႉ။

ၼင်ႇရိုဝ်ၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၼႄႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းတေၵဝ်ႉၼၢႈယင်ႉယိုၼ်းၼၼ်ႉ တီႈၼႅင်းလၼ်ႉလွမ်လၢႆ လၢႆတီႈ မီးၶူင်းၵၢၼ်သိုပ်ႇၶူၼ်ႉၶျႃႉလီပ်ႈရဵၼ်းလွင်ႈၶိူဝ်းၽိုင်ႈပိုၼ်ႉမိူင်းၼႄႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းၵၼ်ယူႇ။ တူဝ်ယၢင်ႇမၼ်း ၼင်ႇရိုဝ်ၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းတေၵမ်ႇရူင်ႈရၢႆၼၼ်ႉ ၽူႈရဵတ်းၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျႃႉၶဝ်ႁၢႇ ရူပ်ႉထူပ်းႁူၼ်းၼႅင်းပိုၼ်ႉတီႈ မိူၼ်ၼင်ႇ ႁူၼ်းထဝ်ႈႁူၼ်းၼၵ ႇလိူဝ်းရူႉလွင်ႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်း မေႃၶႆႈ ၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်သေ တၵ်ႉမၢႆၵတ်းဝႆႉသေယဝ်ႉ ၶိုၼ်းမႃးလီပ်ႈရဵၼ်းထတ်းသၢင်လီ ငၢမ်းယဝ်ႉ သိုပ်ႇတၵ်ႉၵွၵ်ႈပဵၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈၶူၼ်ႉၶျႃႉလွမ်းၼင်ႇလႆႈရူႉလႆႈရၼ်ၼၼ်ႉၼႄႈ လွင်ႈၽိုင်ႈ ပိုၼ်ႉမိူင်းၼႄႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉ တေတ်ႉတ်ႈၼ်ႉတ်ႈယင်ႉယိုၼ်း။ လိူဝ်သေၼၼ်ႉ ၽူႈရဵတ်း ၵၢၼ်ၶူၼ်ႉၶျႃႉၶဝ်သမ်ႉရၢၸူၵ်းၵဝ်တၢင်းရူႉၶေႃႈသွၼ်ၼႄႈတီႈပွင်ႇႁူၢမ်းမၢႆၵၼ်မီးဝႆႉၼင်ႈၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉ မိူင်းလိူဝ်းၼၼ်ႉသေ တၵ်ႉၵွၵ်ႈပဵၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႄႈ ပဵၼ်တၢင်းၵမ်ႉထိမ် တႃႇၵၢၼ်ရဵၼ်းၵိၵ်ႈ ၵၢၼ်တူင်ႇဝူင်းႁူၼ်းလၢႆလၢႆၼၼ်ႉယူႇယဝ်ႉ။

လိုၼ်းသုတ်းၼတႉ ၶၢႆႈၵဝ်းယွၼ်းရူပ်ႈသေၶွတ်ႇယွတ်ႈပၢႆႁူၢမ်းဝႃႈ ထုင်ႉဝဵင်းမိူင်းပၼ်ႇၼႄႈတင်း ၵပုမ်ႇပိုၼ်ႉမိူင်းၵၢၼ်မီးလိုဝ်ႈဝႃႈၼၢင်းယီးသိင်ၵေႃႇၼၼ်ႉ မီးလွင်ႈႁွင်ႉၵႃႈၵၼ်မႃးလၢႆပၢၵ်ႇပီယဝ်ႉ။

လၵ်းထၢၼ်ၵွင်ႈတီႈၵၼ်ၼၼ်ႉဝႆႉယူႇသတ်ႉလႅင်ႈၼတႄႉ ပိူၼ်ႁွင်းမူးဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈၼၼ်ႈဢွင်ဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈၵၼ်မီးဝႆႉယူႇတီႈၼွင်းထုင်ႉမိူင်းပၼ်ႇဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လၵ်းထၢၼ်မၼ်ႈၵ်ၼ်ႇၼ်ၼ်ႈဢေႃ ထႅင်ႈၵၼ်ၼိုင်ႈၼတႄႉ ပိူၼ်ၽိုၼ်လိၵ်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈၵၼ်ၵဝ်ဢမ်ႉၵႂၢမ်းလၢင်ႇၵႃႇသေ တႅမ်ႈဝႆႉမိူဝ်ႈပူၼ်ႉမႃးပၢၵ်ႇပီပႆႃဢၼ်ႉယဝ်ႉ။ လိူဝ်သေလိူဝ်းၼႆႉ ၶေႃႈမုၼ်းၼလႈတၢင်းႁူႉလွင်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈၵၼ်ႁဝ်းႁၢႆးၵမ်ႇႁူႉၵမ်ႇတွင်းၵမ်ႇႁၼ်မၼ်ႈၵေႃႈ တေမီးထႅင်ႈယူႇတၢင်းဢမ်။ မုင်ႈမွင်းဝၢႆႈ ၽိုၼ်လိၵ်ႈၼႆႉ တေပိူၼ်ၵၢၼ်ႈၽႂ်းၵွၼ်ႇၵၼ်ၼိုင်ႈ တႃႇသိုပ်ႇၶူၼ်ႉၶႂၢႉလိပ်ႈ ႁၼ်းလွင်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈၼလႈၽိုင်ႈၼငႈလိၵ်ႈလၢႆးၵိၵ်ႇလွင်ႈယုမ်ႇယမ်ၵၼ်ၵပ်းၵႂႃႇလူလုၺ်ႈ လွင်ႈၵပုမ်ႇဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈလိူဝ်းဢၼ်ႉယူႇ ၼႆၶႃႈယဝ်ႉ။

ၽိုၼ်ၵိုင်

Pu Loi Hom and Pu Loi Tun (2014), *Shan legends = a pum kav tai muiv kaun*. [ပူႇလွႆႈႁူမ်ႇ (လဝ်ႈသိူဝ်ႁူမ်ႇ)ၼလႈပူႇလွႆႈထုၼ်း(ၸႂ်ႈလၢႆးၵွင်ႇထုၼ်း) ပိၼ်ႇပပ်ႉၵပုမ်ႇၵဝ်ႇတႆးမိူဝ်ႈ ႁွၼ်ႇ ပိၼ်ၽေႃႇသၢႇၵၢင်းၵိတ်း မိူဝ်ႈပီ 2014]။

ၶျႇလိၼ်ႇတ၊ လဝ်ႈၸႂ်ႈ, (2014) “ပိုၼ်းႁွင်းမူးဢၢင်းယီႈသၢင်ၵေႃႈ” ၼင်ႈပပ်ႉပီႁွၼ်းၶမ်းပၢင်ပွႆးတႅမ်ႈတွပ်ႇၶူၼ်ႉၶိုႈလိၵ်ႈ ထုင်ႉဝဵင်းမိူင်းပၼ်ႇ၊ ပီ 2014 ၼႃႈလိၵ်ႈ 23-26 [လဝ်ႈၸႂ်ႈၶျႇလိၼ်ႇတ ပိၼ်လဝ်ႈၵၢၼ်းဝတ်ႉ ဝတ်ႉမႂ်ႇသုင်တိုၼ်းလႅင်း မိူင်းပၼ်ႇ]။

Scott, Sir James George (1900-01), Gazetteer of upper Burma and Shan states (5 vols). Rangoon: Government Printing.

သၢင်ၶိူဝ်းမိူင်း (2006), *ၵပုမ်ႇၵဝ်ႇတႆးမိူဝ်ႈႁွၼ်ႇ 16 ၶူဝ် = 16 Shan legends*. [ပပ်ႉၼႆႉၵိတ်ႇၵွၵ်ႇပွၵ်ႈ ၵမ်းၼိုင်ႈ မိူဝ်ႈပီ 1940၊ သၢင်ၶိူဝ်းမိူင်း ၶိုၼ်းၶၢင်ႈၶိုၼ်းၵိတ်ႇၵွၵ်ႇမိူဝ်ႈပီ 2006၊ တၢႈၵုင်ႈ]။